

Бібліотечний форум **України**

Науково-виробниче підприємство "Ідея"

№ 1 2014

**Что это: коррупция или
административный
ресурс? — С. 2**

Шановні читачі!

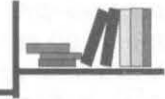
У зв'язку з онкологічною операцією та необхідністю подальшого лікування звертаюсь до вас із проханням про благодійну допомогу, яку ви можете перерахувати на мою картку в «ПриватБанку»

№ 5168 7420 6378 8867.

Олена Башун, випусковий редактор журналу

<http://www.idea.com.ua/forum/>

Досвід зарубіжних країн

Нарис про враження від бібліотечної поїздки до Сполучених Штатів Америки

У статті представлено досвід роботи найбільших американських бібліотек та враження щодо технічних можливостей книгозбірень з обслуговування користувачів.

**Світлана
Чуканова,**

координатор Американської бібліотеки ім. В. Китастого у Національному університеті "Києво-Могилянська академія"

Міжнародне співробітництво в бібліотечній галузі набирає обертів. Ось і цього року з 6 до 17 листопада завдяки програмі "Відкритий світ"¹, що фінансується Конгресом США та адмініструється американськими Радами з питань міжнародної освіти², українські бібліотекарі з університетських та наукових бібліотек (Світлана Чуканова, Наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія"³, Американська бібліотека⁴; Наталія Новаковська, "Вікно в Америку", Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського⁵; Наталія Недбаєва, Наукова бібліотека Сумського державного університету⁶; Наталія Акімова, Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича⁷, Сергій Назаровець, Національний університет "Львівська політехніка"⁸ у супроводі Артема Сокольського, "P&G Ukraine"⁹) дістали можливість відкрити для себе бібліотеки США. Поїздка ця стала можливою завдяки підтримці номінуючої організації – Києво-Могилянської фундації

Америки¹⁰ та Посольства США в Україні¹¹.

Розпочнемо з того, що група відвідала одні з найкращих та найсучасніших бібліотек Вашингтона та Чикаго, зокрема: Бібліотеку Конгресу США¹², Бібліотеку Чиказького університету¹³, Бібліотеку ім. Гарольда Вашингтона¹⁴, Бібліотеку університету Норт-Вестерн¹⁵, Бібліотеку Ньюберрі¹⁶, Бібліотеку Українського національного музею в Чикаго¹⁷. Окрім зустрічей у бібліотеках учасники візиту мали зустрічі у офісах мера міста Чикаго, губернатора та сенатора штату Іллінойс.

Програма була надзвичайно цікавою, продуктивною та насиченою не лише офіційними зустрічами, а й культурними заходами, які допомогли краще познайомитись із культурою, історією, політикою, побутом Сполучених Штатів.

Деякі аспекти професійної діяльності бібліотек, які надзвичайно вразили.

По-перше, технічне забезпечення. Потужні сканери для оцифрування рідкісних видань, роботи, що виконують замовлення у сховищі і відправляють їх на автоматичний підйомник до читальної зали,

потужні фотокамери для трьохвимірних зображень музейних об'єктів, 3D-принтери та сканери для дитячої творчості, лабораторії з монтажу фільмів та аудіоматеріалів для студентів, кімнати для занять музикою та багато інших технічних засобів, які полегшують життя користувачів та бібліотекарів. Університетська бібліотека Мансуето¹⁸ та публічна Наукова бібліотека Ньюберрі, наприклад, у своєму арсеналі мають відділ реставрації зі спеціальною лабораторією, де оновлюють оправу книг та борються зі шкідниками, що оселились на книжкових сторінках.

По-друге, дизайн. Простір в американських бібліотеках організовано таким чином, що його у будь-який момент можна змінити. При цьому неважливо, чи це університетська, чи публічна бібліотека, адже усі види та типи бібліотек в Америці дотримуються політики читачецентризму, тому комфорт та доступ до усіх необхідних ресурсів – перш за все!

Вразило, скільки є кімнат для групових обговорень, а також місць для індивідуальної роботи – усе задля задоволення потреб користувачів. Хоча людина приєднатись до групи, попрацювати з одноклассниками над спільним проектом – будь ласка, така можливість завжди є в сучасних бібліотеках, якщо ж потрібно попрацювати індивідуально, то простір легко можна прилаштувати під свої потреби. Дуже багато планів та проектів із забудов бібліотек розміщено в читальних залах, і кожен може подивитись, як різні архітектори бачили бібліотеку ззовні та зсередини. Враховувалось усе, навіть концентрація сонячного світла, яке потрапляє до вікна читальної зали, як у Бібліотеці Ньюберрі, та можливість пустити метро че-

рез будівлю бібліотеки, як це планувалось із Бібліотекою Гарольда Вашингтона, дев'ятиповерховим дивом у центрі Чикаго. Кожен поверх цієї бібліотеки схожий на попередній, щоб читач міг легко орієнтуватись, де б він не опинився.

Бібліотека Університету Чикаго також є свого роду унікальною, тому що має в своєму складі багато різних відділів та підбібліотек, що різняться архітектурою, тематичним спрямуванням, завданнями, які вони ставлять перед собою. Зокрема, при університеті є Інститут Сходознавства¹⁹, що має власний архів, власний відділ оцифрування, відповідно власну техніку для такого виду робіт. При університеті також є історичний музей, де працюють історики та археологи, учасникам візиту навіть трапилась нагода побувати у сховищах музею, де дослідники працюють з реальними артефактами: монетами, тканинами і навіть єгипетськими муміями. Інші відділи бібліотеки не менш цікаві, зокрема Бібліотека Мансуето – бібліотека майбутнього, що вкрито скляним куполом, через який проникає денне світло. Величезні колони тримають цей прозорий небосхил науки над головами студентів, які прийшли сюди за новими знаннями, а студентів у читальних залах дуже багато. Фактично бібліотека є для них місцем, де можна відсторонитись від зайвих думок та сконцентруватись на навчанні.

По-третє, система реєстрації. Дуже проста і зрозуміла, нічого зайвого, просто необхідно мати при собі документ, що посвідчує особу, та іноді лист від наукового керівника, наприклад, якщо ви користуєтесь Бібліотекою Ньюберрі. Щодо цієї бібліотеки, зауважимо, що вона є приватною, має надзвичайно багату колекцію, але наразі технічно оснащена

не так, як хотілося б співробітникам бібліотеки. Проекти з оцифрування колекції Едварда Айра²⁰, переданої бібліотеці племінницею мецената, виконувались за підтримки британських фірм на їхньому ж обладнанні. Сама по собі колекція заслуговує на особливу увагу. Розставлена вона за шифром та форматом, шифр було створено племінницею історика, вона ж, як зазначалось раніше, передала колекцію до бібліотеки. Комплектування цієї колекції відбувається й досі – відділ комплектування за кошти ендавменту Едварда Айра закуповує профільну для колекції літературу: книги з історії США та американських індіанців. Проте політика Ньюберрі взагалі дуже цікава. Усі 2 мільйони примірників можна читати лише у читальному залі, тому що література здебільшого рідкісна, наукова і часто запитувана, саме тому, що на кожну книжку існує дуже великий попит, їх не можуть видати додому – дбають, щоб усі користувачі в будь-який момент могли взяти та почитати її. Тому і оцифрування, яке проводилось аутсорсерами, фізично відбувалось на території бібліотеки, щоб не припиняти видачі матеріалів. Поруч із цифровим каталогом існує картковий, щоправда з 2000-х років ведеться лише онлайн, але картковий не квапляться знищити: як було зауважено бібліотекарями, на випадок, якщо не працюватиме Інтернет, хоч якусь інформацію можна буде знайти в картковому каталозі. Майже усі бібліотеки використовують Voyager від Ex Libris²¹ для видачі та каталогізації, але у Ньюберрі статистика видач рахується за паперовими замовленнями. Про кожну окрему бібліотеку, яку відвідали українські бібліотекарі, можна говорити годинами, і, мабуть, не вистачить доби, якщо опису-

вати всі враження, тому перейдемо до інших бібліотек.

Бібліотека Конгресу має потужний онлайн-каталог та досвід роботи з електронними ресурсами, в тому числі у створенні власних електронних колекцій. Як більшість американських бібліотек, Бібліотека Конгресу для оцифровки деяких матеріалів звертається до фірм, тобто віддає деякі проекти на аутсорсинг, але основну роботу з оцифрування співробітники відповідного відділу намагаються робити самі, адже обладнання також мають.

Довідкова служба вийшла на шлях віртуального обслуговування в Україні порівняно не так давно, але в США така практика вже є усталеною. Програмне забезпечення для таких сервісів дбайливо відбирається співробітниками довідкової служби і закуповується бібліотекою. Безкоштовних програм з відкритим кодом американські бібліотеки не використовують – мотивують це тим, що не всі інженери можуть підлаштувати програму під потреби бібліотеки.

Федеративний пошук – ще одна популярна нині річ, що також широко застосовується в каталогах бібліотек США, а Бібліотека Конгресу взагалі не купувала жоден з відомих дисквері-сервісів, а розробляє та вдосконалює власний.

Технічна сторона питання – річ безумовно цікава, проте не будемо забувати і про людей, які у бібліотеці працюють та які користуються бібліотекою. Бібліотекар у США – це професія шанована, директор університетської бібліотеки за посадою прирівнюється до проректора з науки. Щоб стати бібліотекарем у США, потрібно мати ступінь магістра з інформаційних наук та бібліотекознавства, якщо ж освіти бібліотечної немає, то в бібліотеці можна працювати на по-

саді, яка називається пейдж – людина, в обов'язки якої входить лише розставляти фонд на полиці. Така практика існує, наприклад, у Бібліотеці Гарольда Вашингтона. За бажання, пейдж може піти вчитись, установа навіть може профінансувати професійне навчання, і після отримання ступеню магістра пейдж може стати бібліотекарем. У тій же бібліотеці у кожній спеціалізованій читальній залі є бібліотекар – спеціаліст з певної галузі, наприклад, в читальній залі літератури з економіки є бібліотекар зі ступенем MBA. Сучасний бібліотекар – це не просто людина, яка видає книжки²², так само як і бібліотека не просто фондосховище. Бібліотекар виконує сьогодні роль помічника, дослідника, маркетолога, порадирика, консультанта, організатора масових заходів, тренера, журналіста, список можна продовжувати та продовжувати. Бібліотека ж сьогодні – це інформаційний, консультаційний, ресурсний центр, платформа для навчання, місце для спілкування, місце, де вам допоможуть. Дійсно, коли не знаєте, що робити – йдіть у бібліотеку. Принаймні так говорять студенти Могилянки про рідну бібліотеку, і бібліотекарі їм вдячні за це визнання.

Ставлення до громадської думки, до думки читачів, студентів – особливе у американських бібліотеках. У Бібліотеці університету Норт-Вестерн, наприклад, є так званий "Містичний відділ". Насправді це відділ з аналізу думки користувачів щодо ресурсів та послуг бібліотеки. Студенти, а точніше, як їх називають, "громадяни університету", з радістю діляться своїми думками щодо поліпшення бібліотечних сервісів. Бібліотека аналізує ці думки та намагається втілити їх у реальність. Громадянами студентів називають не випад-

ково, адже усі вони мають свої права та обов'язки в університеті, й університетська спільнота ставиться до цього дуже серйозно. Недарма гасло цієї бібліотеки: "Ваш пошук починається тут". Тут є і місця для індивідуальної роботи, і кімнати для групових обговорень. Бібліотека проводить кінопокази, літературні заходи, надає приміщення для проведення лекцій, а також сама проводить тренінги для аспірантів та дослідників, що тривають практично цілий день, після завершення якого відбувається сесія обміну думок між користувачами та бібліотекарями-тренерами.

Бібліотека себе позиціонує як сучасний інформаційно-консультаційний центр, що допомагає студентам не лише у їхніх дослідженнях та навчанні, а й ознайомлює з університетським містечком і студентським життям. "Бібліотека університету Норт-Вестерн є найкращим пошуковим механізмом для студентів цього навчального закладу" – саме такий вислів ви можете знайти на буклеті бібліотеки.

Ставлення до копірайту є дуже серйозним з боку як бібліотек, так і користувачів. Усі бібліотеки в США мають значні колекції аудіо- та відеоматеріалів. Не всі мають ліцензії на проведення кінопоказів, але всі мають право видавати ці матеріали користувачам на абонемент. На наше запитання про те, як вони слідкують, щоб користувач сам не проводив кінопоказ із комерційною метою або не копіював цих матеріалів, нас запевнили, що уся відповідальність лежить на користувачеві, а ще зазначили, що те ж саме стосується і копіювання книг. Бібліотека Конгресу США, зокрема при будь-яких непорозуміннях з авторами, одразу ж прибирає оцифрований матеріал з електронної колекції, хоча це по-

одинокі випадки і, зазвичай, усі авторські права захищені. Про це свідчить і відсутність судових справ, в яких відповідачем фігурувала б бібліотека.

Звісно ж, не можемо не зазначити, що кожна бібліотека, яку відвідала група, має у своєму фонді українську та слов'янську колекції. Деякі навіть мають діаспорну періодику. Проте найбільша колекція діаспоріани міститься в Бібліотеці національного українського музею в місті Чикаго. Фонд цієї бібліотеки становить 26 тисяч назв, сховища переповнені, і тому процес ідентифікації літератури зараз ускладнився. Справа у тому, що приміщення музею не дозволяє розширити місце для бібліоте-

ки, і фонд важко упорядковувати. Колекція діаспорної літератури та періодичних видань зростає, адже діти емігрантів передають багато колекцій своїх батьків до бібліотеки музею. Директор музею Ярослав Ганкевич закликає українські бібліотеки забрати до своїх колекцій діаспорні видання, адже він упевнений, що в Україні ці книги знайдуть свого користувача і колекція буде впорядкована належним чином.

Насамкінець хотілося б зазначити, що такі програми покращують рівень міжнародного співробітництва та поліпшують рівень комунікації між представниками однієї професії по всьому світу. Ця поїздка стала прекрасним досві-

дом для усіх її учасників, надала сили на створення інноваційних планів та подальшого їх упровадження в життя.

Про власні враження щодо цієї поїздки у своєму блозі також поділився Сергій Назаровець, відомий більшості бібліотекарів як блогер "Пан бібліотекар"²³.

Хочу від свого імені та від імені колег, випускників програми "Відкритий світ" (освіта та інновації) 2013 року, подякувати усім, завдяки кому ця поїздка стала можливою: засновникам програми, адміністрації проекту, домінуючій та приймаючій стороні та усім, хто нам допомагав, інформував, давав корисні поради та надихав на нові звершення!

¹ <http://www.openworld.gov/>

² <http://www.americancouncils.org.ua/uk/pages/13/open-world.html>

³ <http://www.library.ukma.kiev.ua>

⁴ <http://www.al.ukma.edu.ua/>

⁵ <http://www.ounb.km.ua/woa/index.php>

⁶ <http://library.sumdu.edu.ua/>

⁷ <http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>

⁸ <http://library.lp.edu.ua/>

⁹ <http://www.pg.com.ua/>

¹⁰ <http://www.kmfoundation.com/>

¹¹ <http://ukrainian.ukraine.usembassy.gov/>

¹² <http://www.loc.gov/index.html>

¹³ <http://www.lib.uchicago.edu/e/reg/>

¹⁴ <http://www.chipublib.org/branch/details/library/harold-washington/>

¹⁵ <http://www.library.northwestern.edu/>

¹⁶ <http://www.newberry.org/>

¹⁷ <http://www.ukrainiannationalmuseum.org//eng/index.html>

¹⁸ <http://mansueto.lib.uchicago.edu/>

¹⁹ <http://oi.uchicago.edu/>

²⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_E._Ayer

²¹ <http://www.exlibrisgroup.com/category/Voyager>

²² http://kmalibrary.blogspot.com/2013/11/blog-post_10.html

²³ <http://panbibliotekar.blogspot.com/2013/11/1.html> та <http://panbibliotekar.blogspot.com/2013/11/2.html>

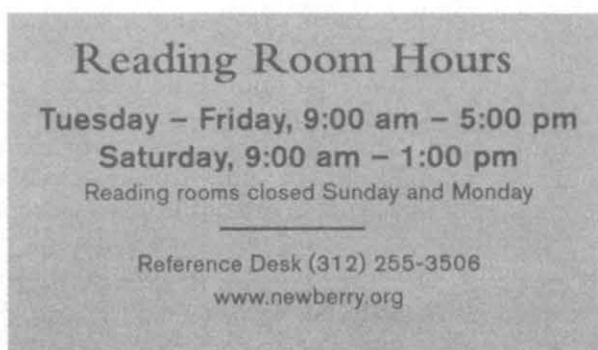
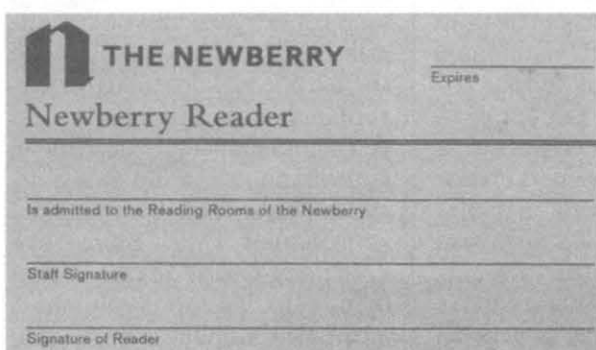

Рис. 1. Фотокопія читачького квитка Бібліотеки Ньюберрі